

ВІДГУК
офіційного опонента
кандидата економічних наук, доцента
Залєтова Олександра Миколайовича
на дисертаційну роботу Сокирко Олени Сергіївни
«Розвиток особистого страхування в умовах транзитивної економіки»,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

1. Актуальність теми дослідження

В умовах нестабільної економіки України, інфляції, високого податкового тягаря, недостатності вільних коштів у громадян і господарюючих суб'єктів, зниження рівня довіри населення до фінансових інститутів особисте страхування втрачає свою популярність. Натомість особисте страхування – важлива складова страхового ринку, що дозволяє, з одного боку, підвищити соціальну захищеність громадян, а з іншого – створювати значні обсяги інвестиційних ресурсів, фінансувати державні та комерційні проекти в різних галузях економіки. Низький рівень страхової культури, а також погіршення рівня доходів населення не дозволяють залучати грошові кошти широких верств населення до страхових компаній, що не дає підстави для активного розвитку особистого страхування. З іншого боку, особисте страхування у разі його належного розвитку є джерелом значних інвестицій в економіку держави. Як показує досвід розвинутих країн це є доведеним фактом. Саме тому, належний рівень розвитку даної сфери страхування дасть можливість реалізувати інвестиційний потенціал України та призведе до підвищення розвитку реального сектору економіки. Слід зауважити, що переважна більшість страхових надходжень страховиків відбувається за рахунок корпоративного сектору, перш за все, це

корпоративні клієнти, які долучають своїх працівників до особистого страхування шляхом формування їх соціальних пакетів.

Водночас євроінтеграційні та глобалізаційні процеси на теренах вітчизняного страхового ринку, підтверджують необхідність наукових пошуків у цьому напрямі, що дає підстави відзначити безумовну актуальність дисертаційної роботи Сокирко О.С.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертацію виконано як складову частину науково-дослідної теми «Фінансові важелі соціально-економічного зростання України та її регіонів» (номер державної реєстрації 0107U004128), у межах якої автором визначені напрями розвитку особистого страхування та підвищення забезпечення рівня страхового захисту населення в умовах транзитивної економіки України.

3. Ступінь обґрунтованості і достовірності положень, висновків та рекомендацій, їх достовірність і новизна

Аналіз дисертаційної роботи Сокирко О.С., ознайомлення з опублікованими здобувачем працями, авторефератом та матеріалами впровадження результатів дослідження дає підстави стверджувати, що відображені у дисертації наукові положення, висновки та пропозиції є достатньо обґрунтованими, мають наукову новизну, теоретичну і практичну цінність.

Структура дисертації побудована відповідно до поставленої мети та завдань. Оцінці сфери особистого страхування логічно передують вивчення її теоретичних основ. Здобувач ретельно вивчає поняттєвий апарат, зокрема сутнісний зміст термінів «особисте страхування» та «ринок особистого страхування», які є базовими для даного дослідження.

Використання таких наукових методів, як: метод історичної аналогії, діалектичний та абстрактно-логічний методи, аналізу, синтезу, індукції,

дедукції, системного аналізу, економіко-математичного моделювання та інших дозволили автору сформулювати виважені наукові висновки та рекомендації за результатами дослідження. У вступі роботи відповідним чином зазначено конкретизацію використання зазначених методів дослідження в різних частинах дисертації.

У дисертаційній роботі міститься критичний аналіз значного обсягу літературно-статистичних і нормативних джерел інформації (202 найменування) з високопрофесійною обробкою фактологічного і статистичного матеріалу.

Важливими науковими результатами, які становлять наукову новизну дисертаційної роботи Сокирко О.С. і підтверджують особистий внесок її автора в розробку досліджуваної проблеми є такі положення теоретичного і прикладного характеру:

- визначення сутності поняття «особисте страхування», в якому, на відміну від існуючих, увага акцентується на забезпеченні даним видом страхування соціального ефекту завдяки захисту інтересів страхувальників від різного роду ризиків, а також можливості накопичення та зберігання коштів протягом тривалого періоду часу;

- тлумачення сутності поняття «ринок особистого страхування», який, на відміну від існуючих підходів, розглядається як єдність специфічної форми економічних відносин, що виникають між суб'єктами страхування, та складної інтегрованої системи компаній зі страхування життя, що взаємодіють між собою та з іншими фінансовими інституціями. Це дозволяє ідентифікувати та спростити сприйняття даного поняття для його використання в страховій термінології;

- обґрунтування і уточнення переліку принципів особистого страхування за допомогою виокремлення серед них, поряд з загальновідомими, таких, як: корисність особистого страхування і його спрямованість на підвищення добробуту громадян та рівня життя населення, а також його функцій, серед яких виділено кредитну і ощадну. Це дає змогу повніше розкрити сутність, особливості та специфіку проведення особистого страхування;

– методичний підхід до діагностики стану ринку добровільного особистого страхування з огляду на визначення залежності валових страхових виплат від валових страхових премій та кількості компаній зі страхування життя, що дозволяє оцінити його потенціал;

– періодизація еволюції особистого страхування за рахунок виокремлення п'яти періодів його розвитку, які виведено на основі етапів становлення, формування і розвитку страхування, що уможливило його систематизацію;

– науково-методичний підхід до визначення характеру кореляційного зв'язку доходів і витрат домогосподарств з валовими страховими преміями та ВВП, що дозволяє з'ясувати причини повільного розвитку сфери особистого страхування і передбачає реалізацію низки заходів для усунення існуючих негативних тенденцій;

– методичні підходи до аналізу структури особистого страхування на основі дослідження часової динаміки його складових, які дозволяють виокремити найбільш динамічні різновиди особистого страхування і виявити негативні чинники, які впливають на розвиток його окремих елементів.

Автором досягнуто поставлену мету та повністю виконано завдання дисертаційної роботи. Висновки та рекомендації дисертації відповідають її змісту і підтверджують глибину та методичну оригінальність проведених досліджень.

4. Значення результатів дослідження для науки і практики

Практичне значення даного дисертаційного дослідження вбачається в тому, що розроблені Сокирко О.С. пропозиції надають можливість удосконалити особисте страхування в Україні, в тому числі в контексті мінімізації впливу на виникнення кризових явищ.

Окремі результати дисертаційного дослідження було впроваджено у діяльність: ПрАТ СК «Юпітер Вієнна Іншуранс Груп» (довідка № 1319.1 від 05.05.2015 р.); ПАТ «Страхова група ТАС» (довідка № 50100/7620/1 від 29.12.2014 р.).

Крім того, одержані автором наукові розробки дослідження використовують й опрацьовуються у навчальному процесі: Національного університету державної податкової служби України при розробці навчально-методичних комплексів з дисциплін «Страхові послуги» та «Страхування» (довідка № 562/01-12 від 02.03.2015 р.).

5. Повнота викладу основних наукових положень дисертації в опублікованих працях

Основні наукові положення дисертації, рекомендації і висновки розроблені здобувачем самостійно та у співавторстві. Із наукових публікацій, виконаних у співавторстві, використано лише ті розробки та ідеї, що є результатом особистих напрацювань автора.

За результатами дисертаційного дослідження опубліковано 16 наукових праць, зокрема: 8 статей, з них 8 – у наукових фахових виданнях, 2 – у зарубіжних фахових виданнях, 2 – фахових виданнях внесених до наукометричних баз. Загальний обсяг публікацій, що відображають результати дослідження, становить 4,17 ум. друк. арк., з яких особисто автору належить 2,87 ум. друк. арк.

6. Оцінка змісту дисертації

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 237 сторінок. Основний зміст викладено на 197 сторінках комп'ютерного тексту. Дисертація містить 12 рисунків, 15 таблиць, 14 додатків, розміщених на розміщених на 19 сторінках. Список використаних джерел налічує 202 найменування, що розміщені на 21 сторінці.

У першому розділі приділено увагу теоретичним основам сфери особистого страхування. Автором виокремлено основні характеристики особистого страхування шляхом вивчення наукових доробків вітчизняних і зарубіжних вчених (с. 20-29), досліджено еволюцію особистого страхування

(с. 12-16), узагальнено підходи до трактування поняття «ринок особистого страхування» (с. 60).

При вивченні особливостей особистого страхування виникла необхідність у виокремленні функцій (с. 46-49) та принципів особистого страхування (54-57) автором запропоновано перелік принципів і функцій особистого страхування, який відображає основні особливості та специфіку функціонування особистого страхування.

У другому розділі розглянуто практичні засади сфери особистого страхування. За результатами дослідження та з метою систематизації чинників впливу на ринок особистого страхування запропоновано виокремити екзогенні та ендогенні ступені впливу на нього (с. 97-98).

Аналіз статистичних даних вітчизняної сфери особистого страхування (с. 79-88) дав можливість обґрунтувати стан сучасного ринку особистого страхування на основі дослідження динаміки обсягів валових страхових премій, виплат, концентрації послуг сфери страхування життя, страхових резервів, що дало змогу визначити потенційні обмеження та можливості його розвитку.

Автором проведено оцінку забезпечувальних підсистем ринку особистого страхування. Для цього запропоновано метод оцінки за допомогою визначення кореляційного зв'язку між основними екзогенними чинниками впливу на ринок особистого страхування (ВВП, валові страхові премії, доходи населення, фінансові ресурси домогосподарства та фінансові витрати домогосподарств) на основі економіко-математичного моделювання (с. 108-119). Це дало змогу визначити ступінь зв'язку між даними показниками та провести оцінку особистого страхування.

Встановлено, що чинниками, які виявились причинами неналежного розвитку сфери особистого страхування є стійка тенденція спадання доходів населення, високі страхові тарифи, необізнаність населення та його пасивність до страхування тощо.

Третій розділ присвячено напрямам розвитку сфери особистого страхування. Задля цього автором було систематизовано зарубіжний досвід

функціонування особистого страхування та визначено можливості його застосування в Україні. Так встановлено, що найбільші сегменти світового ринку особистого страхування належать США, Європейським країнам, Японії та Китаю (с. 140-156).

У процесі оцінки зарубіжного досвіду було проаналізовано і оцінено розвиток сфери особистого страхування в країнах ЄС. Розраховано такі показники, як ВВП і страхові премії на душу населення, страхові премії до ВВП. Проведений аналіз і оцінка дозволили виявити найбільш вдалі приклади розвитку сфери особистого страхування, на прикладах країн Європи, що в свою чергу може бути корисним для України (с. 161-167).

За результатами дослідження було запропоновано заходи, спрямовані на вдосконалення функціонування сфери особистого страхування (с. 190-196). Разом з тим в роботі побудовано багатофакторну економетричну модель сфери особистого страхування, яка була використана для оцінки ринку особистого страхування (с. 172).

Наукове значення дисертації визначено постановкою мети і розв'язанням завдань, що полягають у поглибленні теоретичних положень особистого страхування та розробці на цій основі рекомендацій, спрямованих на його розвиток в Україні.

Рекомендації, запропоновані у дисертації, достатньо обґрунтовані.

Зміст автореферату повністю ідентичний дисертації, розкриває її основні положення.

7. Зауваження до змісту дисертації

Оцінюючи позитивно подану до захисту дисертацію, необхідно вказати на окремі зауваження та дискусійні положення:

1. Вважаємо, що при здійсненні аналізу особистого страхування в контексті сформованих страхових резервів (рис. 2.4) доцільно було б відобразити їх у напряму видів особистого страхування в такому ж часовому проміжку (с. 104).

2. Для всебічного розкриття переваг та практичних аспектів національної сфери особистого страхування слід було б більш наглядно відобразити на

(рис. 2.5) не динаміку страхових премій страхування життя, а чисельність застрахованих у розрізі видів особистого страхування протягом останніх десяти років (с. 114).

3. У п. 2.2 дисертації містяться досить дискусійні моменти (с. 122) щодо напрямків посилення ролі Нацкомфінпослуг і збільшення доходів населення. Автору доцільно було б навести серйозні аргументи, вт.ч. економічні розрахунки, на користь даної пропозиції.

4. У п. 3.1 дисертації (с. 148) у контексті вивчення зарубіжного досвіду, а саме досвіду Німеччини, автор робить пропозицію щодо адаптації певних елементів цього досвіду до умов України, але націоналізація певної частки приватних страховиків є досить дискусійним питанням. Автор мав би більш чітко обґрунтувати за рахунок яких коштів потрібно здійснити процес націоналізації таких страхових компаній.

5. На наш погляд, у п.3.3 дисертації недостатньо обґрунтованою є позиція автора щодо запровадження певних страхових продуктів для незахищених верств населення.

6. У роботі доцільно було більше уваги приділити особливостям та суперечностям законодавчо – нормативного забезпечення особистого страхування з метою його удосконалення.

Водночас висловлені зауваження та побажання не применшують теоретико-методологічної та практичної цінності проведеного дослідження.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Сокирко Олени Сергіївни «**Розвиток особистого страхування в умовах транзитивної економіки**» є самостійно виконаною, завершеною науковою працею, виконаною на актуальну тему, в якій на основі теоретичних положень та емпіричного аналізу фактів, явищ і процесів отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують наукове завдання щодо перспектив розвитку та напрямів удосконалення особистого страхування і мають суттєве значення для фінансової науки і практики.

Актуальність дослідження, ступінь наукової новизни та практична значимість дають змогу констатувати, що дисертаційна робота на тему «Розвиток особистого страхування в умовах транзитивної економіки» відповідає пп. 9, 11, 12, 13, Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2015 р. № 656, а її автор – Сокирко Олена Сергіївна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Офіційний опонент:

кандидат економічних наук, доцент,
Національна комісія, що здійснює
державне регулювання у сфері
ринків фінансових послуг,
член Комісії

О. М. Залізов

*Підпис члена Національного комісії
Залізова О.М. засвідчую.*

*Заступник директора департаменту -
начальник відділу кадрової служби
департаменту організаційно-
кадрового забезпечення*

М. Звєрєва